

Lieve mensen

Als ik hier een steekproef mocht doen en u zou vragen naar uw top-5 van favoriete Oosterhuis-liederen, wat zou u dan antwoorden? Het 'Lied aan het Licht' misschien, de 'Steppe die zal bloeien' - eveneens een klassieker – maar ook is de kans groot dat 'Ander, ouder' op sommige lijstjes hoog scoort. In ieder geval op dat van mij en het is me dan ook een genoegen dat dit lied vandaag in deze dienst een centrale rol mag innemen.

Al bij de eerste piano-akkoorden voel ik altijd weer een rilling van ontroering over mijn rug gaan – misschien herkent u dat. De componist Antoine Oomen heeft op zó'n magische wijze de muzieknoden achter elkaar gezet, dat ze je optillen en meevoeren naar een andere wereld.

Toen ik nog niet zo lang op het koor van de Ekklesia in Amsterdam zat, was ik vooral met die melodie en de techniek van dat lied bezig: hoe het zo mooi mogelijk te zingen en ervoor te zorgen dat de harmonie met andere stemgroepen klopte. Voor de tekst van het lied had ik minder oog en pas veel later ontdekte ik hoe melodie en woorden een synchrone reis maken, van donker naar licht, van dood naar nieuwe geboorte – daar kom ik straks op terug. Maar laten we eerst de woorden van dit lied – losgezongen van de melodie – samen lezen:

*Ander ouder iemand in ons verborgen:
Plotseling oplaaiend vuur van visioenen
aanshijn der aarde vernieuwend.*

*Rede, dwaasheid, hart,
onbedwingbare die ons weten doet
wat wij niet weten wat onmogelijk is
bij mensen en goden.*

*Ingepakt in wolken
schoorvoetend gaan wij
in onze handen klemmen wij
wichelroeden, spiegels en zwaarden.*

*En neerdrukt ons droefheid om het gedane
om niet te keren woorden
om wat groeide
om wat versteende, verwaaide.*

*Jij nog naamloze ademt ons open
en wekt in ons weerbarstig geheugen
wat wij zagen met onze vroegste ogen.*

*En doet ons gaan in tranen
maar ongebroken
door de nacht van de schepping
en houdt ons gaande
naar een nieuwe geboorte:*

*Blinde muren
zacht licht water geworden
en aan de overzijde rozensteden
en de zang van de lijster.*

Ik las de woorden nog een keer of vier over en probeerde me een voorstelling te maken bij de beelden die de dichter erin had verwerkt, wat bedoelde hij daar nu precies mee? Ik belde met oud-collega en vriend Kees Kok – had hij over dit lied nog een artikel liggen waar ik misschien inspiratie uit kon putten? Hij stuurde me een tekst van Ton van der Stap, ergens in de jaren tachtig geschreven, waarin die vooral ingaat op de rol van die lijster en andere literaire bronnen met de tekst verbindt, maar ik bleef toch met mijn eigen vragen zitten.

En dus kon ik maar één ding bedenken: ze aan de dichter zelf stellen. Tot mijn blijdschap ging hij op mijn verzoek in en zo fietste ik eind juli, net voor de zomerhitte uit, naar Amsterdam-Zuid voor een thee-afspraken met Huub Oosterhuis. Twaalf jaar lang heb ik met hem samengewerkt in de Ekklesia en met recht kan ik hem mijn leermeester noemen. Hij deed me inzien wat maatschappelijk onrecht is en wat je er tegen kunt of misschien zelfs wel móet doen en hoe de bijbel daarbij een leidraad kan vormen. En hoe je daar op een zorgvuldige manier over kunt schrijven en spreken. Van die bagage zal ik altijd profijt blijven hebben en ik ben er dan ook dankbaar voor. Nu zijn we vijf jaar verder, ik werk bij het Wereldhuis en Huub is intussen 89 jaar, broos van gezondheid, maar mentaal nog altijd messcherp en van alles op de hoogte.

Ik schenk thee in en we gaan tegenover elkaar zitten voor de grote ramen van zijn huiskamer. ‘Hoe is het met je?’ vraag ik. ‘Nou, mijn lijf sputtert’, antwoordt hij, ‘eigenlijk kan ik bijna niet meer lopen, hooguit naar de brievenbus. En autorijden mag ik niet meer. Dat beperkt me, ik mis de bewegingsvrijheid.’ Dan wijst hij naar de twee hippe Biro-wagentjes die aan de overkant van de straat geparkeerd staan. (Dat zijn van die kleine dure stadsautootjes, ik weet niet of ze ook door Wognum rijden.) ‘Misschien moet ik zoiets maar eens aanschaffen,’ zegt hij met een grijns; zijn humor nog lang niet verleerd.

Maar dan worden we serieus en buigen ons over het lied: ‘Ander, ouder.’

Huub schreef het in 1980, in een tentje in Toscane. Het was voor hem een roerige tijd, een aantal mensen met wie hij samenwerkte in de Ekklesia waren om verschillende redenen vertrokken en nu stond hij er zo goed als alleen voor – hoe moest het verder met die Ekklesia, hoe kon die opnieuw geboren worden?

Over opnieuw geboren worden gaat het lied – over de geboorte van Jezus, niet in een kribbe, maar in ons mensen – als iemand die in ons verborgen zit. Die visioen is, een plotseling opblazend vuur, maar ook rede - verstand dus en tegelijkertijd dwaasheid, wat wil zeggen: buiten de gebaande wegen durven gaan, maar boven alles: hart - liefde.

De dichter zet tegen dat beeld het beeld af van een aardse god, van mensen die zich als goden, afgoden gedragen en zich verheffen boven anderen. Die goden weten niks, bij hen is dit onmogelijk. Maar in ons huist diep verborgen die andere God – van liefde, die ons weten doet wat wij niet weten. Omdat we het vergeten zijn; dat wat we ooit wel zagen met onze vroegste ogen, maar wat nu is ondergesneeuwd door ons cynisme en onze bitterheid. We pakken ons in wolken in – Huub legt uit dat dat een beeld is voor de illusie; we denken dat we ons beschermen, maar het is gebakken lucht – een schijn-laag van zekerheden. Ik moet dan denken aan alle alarmen die we tegenwoordig op ons huizen zetten en het grotere budget dat nu naar defensie gaat; het lijkt veilig, maar het beschermt niet écht. En zo zoeken we schoorvoetend met wichelroeden naar water, wapenen ons met zwaarden tegen alles wat ons bedreigt en klampen ons vast aan spiegels – ons ego, de dichter loopt hiermee in 1980 al wijselijk vooruit op de selfie-cultuur die deze tijd domineert. En niet alleen dat torsen we met ons mee, maar ook ons verleden: de dingen die niet lukten, de woorden die we nooit hadden willen zeggen, of horen, de pijn om dingen die versteenden, verwaaiden.

Onze geschiedenis kunnen we niet herschrijven, die heeft ons grotendeels gevormd – maar we hebben wel invloed op de manier waarop we er mee omgaan. Dat is een belangrijke kern – daar adem jij, daar ademt die Ene, ons open. Ineens komt uit dat verleden, het in tranen gaan, een herinnering te voorschijn, een verlangen naar iets wat er altijd al was, maar wat we veronachtzaamd hebben. Aan het einde van het lied wordt duidelijk wat dat is: een plek waar blinde muren plaatsmaken voor zacht licht, licht water – zacht licht water – de dichter laat het aan ons om te bepalen waar de nadruk op moet worden gelegd, maar de beelden spreken voor zich. Ze staan voor een wereld waarin de mens opnieuw mag beginnen. Aanschijn der aarde vernieuwend en waar die aarde als geheel recht wordt gedaan.

Huub valt even stil en staart over de rand van zijn papieren naar buiten. ‘Ik verbaas me dat ik dat ooit geschreven heb,’ zegt hij met zachte stem. ‘Er zit een ontwikkeling in mijn taal. Hiervoor waren mijn teksten simpeler. Nu lees ik er toch ook weer nieuwe dingen in. Ik weet nog goed hoe ik de tekst aan Antoine gaf. We werken heel fijn samen, nog altijd. Bij ieder nieuw lied lees ik eerst de woorden aan hem voor en dan gaat hij aan de slag. Bij dit lied stonden zijn noten in één vloeiende beweging op papier. Toen was het af. We hadden samen een ‘smelt-lied’ gemaakt.’ Weer een kleine glimlach op zijn gezicht.

De psalm die we vandaag in deze dienst lezen, bevat een vergelijkbaar motief en gaat over het onmogelijke zware dat we niet meer hoeven te dragen. De ongehoorde verhalen: dat je honger hebt en in je wanhoop om eten roept en dat er dan kwartels en brood uit de hemel vallen! Gutsend water – wonderen onbedaarlijk!

Als je cynisch bent, of zelf die wanhoop kent, dan is dat allemaal nog zo makkelijk niet om te lezen. Want stel: je energierekening is drie keer zo hoog geworden. De boodschappen veel te duur en dan vraagt je kind of hij op voetbal mag. Je denkt: waar haal ik het vandaan en kijkt omhoog – waar blijven die kwartels en die manna dan? Maar het lied en de psalm zijn niet alleen visioen op een nieuwe aarde, maar ook aanklacht tegen de aarde zoals die er vandaag uitziet. Het klopt niet dat jij die voetballes voor je kind niet kan betalen, het mag niet zo zijn dat energiebedrijven garen spinnen bij deze crisis – het is de opdracht

aan ons allen samen een wereld vorm te geven waarin niemand buiten de boot valt, waarin we de lasten samen dragen.

Is dat te groot gedacht? Huub leerde me twee belangrijke woorden die ik altijd bij alles wat ik doe in mijn achterhoofd houd: 'en tóch'. En tóch breekt altijd het licht weer door in de duisternis – als we er maar in geloven. Niet lang na het moment dat Huub het lied schreef, kwamen Kees Kok, Alex van Heusden en later nog anderen aan boord, de Ekklesia zag nieuw levenslicht en is er nog altijd. Ook hier in Wognum. Wij zijn er. Te midden van alle droefheid die ons neerdrukt. We kunnen opnieuw geboren worden. En daarover zullen wij zingen.

Zo moge het zijn.